DIE EEU VAN ONREG EN DIE ETIESE EISE WAT DIT VIR DIE 21STE EEU STEL[1]

RSA

SJ Terreblanche

1. SMUTS EN DIE 19DE EEUSE "EEU VAN ONREG" IN SUID-AFRIKA

Op 9 Oktober 1899, d.w.s. twee dae voor die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog, het daar in Transvaal 'n anonieme geskrif, getitel *Eene Eeun van Onrecht*, verskyn. Dit is onseker wie die skrywers hiervan was. Aanvanklik is gemeen dat FW Reitz dit geskryf het, maar dit het mettertyd geblyk dat 'n prokureur, J de V. Roos die oorspronklike skrywer was, maar dat genl. JC Smuts dit van 'n inleiding en 'n slot voorsien het. Dit was op die vooraand van 'n oorlog tussen 'n klein Boere republiek en die magtige Groot Brittanje op die hoogtepunt van die Victoriaanse Pax Brittanica. Die dramatiese taalgebruik moet teen hierdie agtergrond verstaan word.

In die Inleiding skryf Smuts:

> "In ons met bloed geskrewe geskiedenis, het die dag aangebreek dat om na die wapen moet gryp om die stryd vir vryheid en bestaan te hervat, en om ons nasionale saak aan die Voorsienigheid toe te vertrou wat ons volk met wondere deur SA gelei het. Die worstelstryd van nou al byna 'n eeu, wat begin het toe 'n vreemde oorheerser aan die Hollandse bevolking van die Kaap die Goeie Hoop opgedring is, spoed ten einde ... Die tydstip het aangebreek wanneer beslis sal word of Suid-Afrika ... uitgedelg sal word in die stryd vir vryheid ... en oorheers sal word deur *gewetenlose goudkonings*".

In die slot skryf Smuts:

> "Tot hiertoe het ons volk geswyg; die vyande het ons volk bespuug, beklad, geslaan en met alle moontlike minagting en haatlikheid bejeën ... Op honderde verhoë van Groot Brittanje en deur die mees gesaghebbende Staatsmanne ... is ons volk uitgemaak as onbevoeg, onbeskaafd, eerloos, troueloos, korrup, bloeddorstig, verraderlik, ens. totdat nie alleen die Britse publiek nie, maar byna die hele wêreld begin glo het dat ons byna gelyk met die wilde diere staan".
>
> "As dit beskik is dat ons, hoe nietig ook, die eerste van alle volkere moet wees wat die stryd met *die nuwe wêreldtirannie van die kapitalisme moet begin*, is ons bereid daartoe, al word dié tiran ook deur die [politieke en militêre] mag van die jingoeisme gesteun".

2. DIE HERSKRYWING VAN DIE GESKIEDENIS EN DIE "OË" WAARMEE ONS DAARNA KYK

Dit was Oktober 1899. Dit is nou Julie 1996. Voordat ek enkele parallelle trek tussen die 19de en die 20ste eeu van onreg in Suid-Afrika, wil ek eers iets sê oor hoe belangrik dit vir ons as blankes (en veral vir ons as Afrikaners) is om ons hier aan die einde van die 20ste eeu - én aan die begin van ons nuwe politieke bedeling - *opnuut* sal verantwoord oor die geskiedenis van die 20ste eeu in Suid-Afrika. Dit is nodig dat ons die *waarheid* omtrent die "Onreg van die 20ste Eeu" so goed as moontlik sal blootlê. Ek glo nie iemand kan ontken dat die 20ste eeu 'n "Eeu van Onreg" was nie. Maar dit is die *aard*, die *intensiteit* en die *nalatenskap* van die *onreg* wat omstrede is, asook die vraag oor hoe ons (as blankes) daarmee moet handel.

Gaan ons as blankes (en veral ons as Afrikaners) gesamentlike *verantwoordelikheid* daarvoor aanvaar met die nodige *berou*? Gaan dit ons tot die nodige *nederigheid* en tot *offervaardigheid* stem? Is ons bereid om die *waarheid* omtrent dit wat alles deur ons as blankes in die 20ste eeu in Suid-Afrika gepleeg het, vierkantig in die oë te kyk? Of gaan ons honderd en een verskonings uitdink om ons verantwoordelikheid, ons aandeel of ons skuld te probeer wegpraat?

---

[1] Lesing gehou te Stellenbosch by 'n geleentheid gereël deur die Filosofiese Vereniging aan die Universiteit van Stellenbosch, op 24 Julie 1996.

Ek is daarvan bewus dat die Waarheid en Voorsieningskommissie (WVK) die taak het om die waarheid oor sekere gebeure in die tydperk vanaf 1960 bloot te lê. Met dit wat die WVK tans doen en die wyse waarop hulle dit doen, het ek nie ernstige probleme nie, behalwe dat dit waarskynlik te emosioneel word en dat die gevaar bestaan dat dit wat as 'n storie vertel word as die "waarheid" en/of as "getoetste getuienis" beskou *kan* word. Dit is ook moontlik dat die ondersoeke van die WVK te veel op die dade van *individuele* persone afgestem is, en dat die *algemene of strukturele* aard van die onreg nie na wense blootgelê gaan word nie. Ek het dan ook 'n probleem met die opdrag van die WVK omdat dit te eng gedefinieer is en omdat die ondersoek-periode nie ver genoeg teruggaan nie.

Die WVK het die opdrag om die ernstige skending van menseregte wat met 'n *politieke* doel gepleeg is in die tydperk van Maart 1960 tot 5 Desember, te ondersoek. Ek is daarvan bewus dat die navorsingsdepartement van die WVK die taak het om die WVK te ondersteun in sy taak, "to promote national unity and reconciliation in a spirit of *understanding* which transcends the conflicts of the past". Die sentrale doel van hierdie navorsingsdepartement is die verskaffing van 'n "as complete a picture as possible of the *causes, nature* and the *extent* of gross violation of human rights". Hoe omvangryk hierdie studie gaan wees, wat die *amptelike* status daarvan gaan wees en in hoeverre dit 'n volledige prentjie van die "Eeu van Onreg", gaan verskaf, weet ek ongelukkig nie. Miskien slaag hierdie ondersoek daarin om die bal aan die rol te plaas vir 'n meer omvattende ondersoek na die onreg wat in die 20ste eeu in Suid-Afrika gepleeg is.

Ek het my in die afgelope maande besig gehou met die skryf van 'n hoofstuk wat handel oor die politieke en ekonomiese geskiedenis van Suid-Afrika in die 20ste eeu. Vir dié doel moet ek boeke en artikels lees wat ek in 5 of in 10 jaar tevore ook gelees het. Groot was my verbasing toe ek telkemale moet ontdek dat sommige van hierdie boeke vir my nou so nuut was asof ek dit vir die eerste maal lees. In baie gevalle kon ek my oë nie glo nie. Hierdie ervaring het my laat dink aan die ou Sjinese spreekwoord: *"Nege-tiendes van dit wat ons*

sien, sit agter die oë". Een ding is seker, en dit is dat die "agteroë" waarmee ek nou na Suid-Afrika se geskiedenis kyk, ingrypend anders is as die oë waarmee ek voorheen daarna gekyk het. Hiermee raak ek natuurlik 'n lastige epistemilogiese probleem aan, maar een wat ons nie kan ontwyk nie. As ons ons in alle *eerlikheid* en op so 'n *wetenskaplike* wyse moontlik, hier aan die *einde* van die eeu, *opnuut* wil verantwoord oor ons 20ste eeu se geskiedenis, kan ons nie anders as om ons eers oor *onsself* te verantwoord en om ons te vergewis oor die "agteroë" waarmee ons voorheen én nou na ons eie geskiedenis kyk nie.

My huidige poging om my *opnuut* te verantwoord oor my eie "siening" van ons 20ste eeuse geskiedenis, is in vele opsigte 'n traumatiese ervaring. Ek moes dikwels my kop in skaamte laat sak oor wat ons as blankes aangevang het. Ek was dikwels ook skaam dat ek tot nog toe so onkundig was. Ook omdat ek in die verlede sommige aspekte van ons geskiedenis met sulke onoortuigende argumente probeer goedpraat het. Die feit dat ons "Eeu van Onreg" in 'n sekere sin van die woord verby is, het soms 'n gevoel van bevryding, van dankbaarheid by my opgewek. Maar helaas, dit is nie verby nie, dit kan nie verby wees nie. Dit is en moet deel van ons Sosiale Bewussyn bly. Ene Cohen en March het dit soos volg gestel: *"Personal history and national histories need to be rewritten continuously as a base for the retrospective learning of new self-conception"*.

3. DRIE TYDPERKE IN DIE 20STE EEUSE "EEU VAN ONREG" IN SUID-AFRIKA

Maar om terug te keer na Smuts se beskrywing van die "Eeu van Onreg" in die 19de eeu. Volgens hom het die Afrikaners in die 19de eeu onreg ervaar vanweë die "gewetenlose goudkonings" en vanweë die "nuwe wêreldtiranne van die kapitalisme ... gesteun deur die [politieke en militêre] mag van die jingoeisme".

In die 20ste eeu was dit nie die Afrikaner nie, maar die Swartmense wat aan *strukturele onreg* onderwerp is. Merkwaardig genoeg het die "gewetenlose goudkonings" en die "tiran van wêreldkapitalisme" weer belangrike rolle gespeel, maar hierdie keer nie gesteun deur die "mag van jingoeisme" nie, maar deur die Westerse politieke en ekonomiese orde, deur 'n stelsel van blanke politieke oorheersing, wat vergoelik is deur die ideologie van rassisme en Afrikaner nasionalisme. Ons kan Suid-Afrika se geskiedenis van die 20ste eeu, vir ons doeleindes, in drie tydperke indeel:

1. Eerstens, die eerste 1/3 van die eeu (1900-1933) toe sowel die stelsel van *blanke Politieke Oorheersing* as die stelsel van *Rasse Kapitalisme* tot stand gekom en 'n noue "verbond" of *Simbiose* tussen 'n (Afrikaner-beheerde) Staat en (Britse) Kapitaal gesmee is om omstandighede te skep wat bevorderlik vir *Akkumulasie* en *Legitimasie* moes wees. In hierdie tydperk is Swartes doelbewus *geproletariseer* en aan allerhande vorme van *strukturele* ontneming, onderdrukking, verontregting en verarming onderwerp ter wille van winsgewende goudontginning en winsgewende mielieboerdery.

2. Tweedens, die daaropvolgende 40 jaar (1934-1974), toe hierdie Simbiose tussen die (Afrikaner) Staat en die (Engelse) Kapitaal nog nouer gesmee is en die stelsel van blanke oorheersing sy hoogty beleef het. Dit was 'n tyd van groot ekonomiese voorspoed. 'n Jaarlikse gemiddelde groeikoers van 4,5 persent is in hierdie tyd gehandhaaf. Die vorme van strukturele "onreg" wat in die eerste 1/3 van die eeu hulle beslag gekry het, is in hierdie tyd gehandhaaf en in vele opsigte "versterk" en "vervolmaak" om geleenthede vir addisionele akkumulasie aan blanke entrepreneurs te bied.

3. Derdens, die volgende 20 jaar (1974-1994) toe sowel die stelsels van Blanke Oorheersing en Rasse Kapitalisme as die Simbiotiese verhouding tussen Staat en Kapitaal in 'n *oorlewingskrisis* beland het wat uiteindelik tot 'n dramatiese implosie van die stelsel van Blanke Oorheersing gelei het. Alhoewel sommige vorme van strukturele onreg in hierdie tydperk uit die weg geruim is, het die Blanke Hegemoniese Orde hom in sy oorlewingsstryd met metodes en optredes bedien wat op ander vorme van "strukturele onreg" neergekom het, terwyl "strukturele korrupsie" in die blanke bestel se "sterwensure" 'n belangrike bestanddeel van hierdie bestel geword het. Dit was 'n tydperk van lae ekonomiese groei en kruipende armoede, en, gegewe die magstrukture, is 'n groot deel van die addisionele "armoede" op die onderste 60 persent van die Swartmense - en veral op diegene wat in die Tuislande woonagtig was - "afgewentel".

Barrington Moore het in 1966 in 'n baanbrekerswerk aangetoon dat bykans alle lande in die vroeë fase van industrialisasie 'n *reservoir* van goedkoop arbeid nodig het. Meesal kan so 'n reservoir van goedkoop arbeid net geskep word deur 'n deel van die landvolk op 'n gedwonge manier te proletariseer. Hy noem dit 'n "labour repressive system". In Engeland is so 'n reservoir deur die omheiningswette geskep en in kontinentale lande deur allerhande vorme van grondhervorming.

In 'n belangwekkende artikel wat Stanley Trapido in 1977 oor "labour repression" in Suid-Afrika geskryf het, toon hy aan dat 'n "labour repressive system" in die meeste lande net vir dertig of veertig jaar gehandhaaf is voordat 'n gedeelte van die arbeidsmag daarin geslaag het om hoër lone te beding en om selfs politieke en sosiale regte te bekom. In hierdie opsig vorm Brittanje nogal 'n uitsondering omdat dit byna 'n eeu geneem het van die begin van industrialisasie tot politieke en sosiale regte effektief na die werkerstand uitgebrei is. Die feit dat Brittanje die industriële pionier was, kan hierdie stadige opname verklaar, maar dit kan moontlik ook aan die aard van die Britse Kapitalisme toegeskryf word.

Een van die besondere kenmerke van Suid-Afrika se Rasse Kapitalisme is nie alleen die blatante rassistiese karakter daarvan nie, maar ook omdat dit op 'n ruwe stelsel van

"onderdrukkende Swartarbeid" gebaseer was *én die feit dat hierdie onderdrukkende stelsel vir meer as 'n 100 jaar gehandhaaf is.*

Waaraan moet dit toegeskryf word? Volgens Trapido kan ons tussen vier *opeenvolgende* (én oorvleuelende) fases van "arbeidonderdrukking" in Suid-Afrika onderskei. Elke keer het 'n ander blanke groep oor die politieke mag beskik om dit af te dwing én om dit vir die betrokke groep se *kapitaalakkumulasie* te gebruik en te misbruik.

Voordat ek hierdie vier fases kan behandel, moet ek iets sê oor die patroon van die landbou in Suid-Afrika in die 2de helfte van die 19de eeu. Behalwe vir kommersiële boerdery in Wes-Kaapland en dele van Natal, het blankes oor verskillende vorme van manoriale en Junker landgoedere beskik en hulle hoofsaaklik met jag en veeboerdery besig gehou. Op hierdie landgoedere het Swart en blanke *huurboere* (en "sharecroppers") 'n mate van akkerbou beoefen en veral mielies geproduseer. Wat interessant is, is dat klein Swartboere - in "Swartgebied" én op blanke plase - suksesvolle mielieboere was en baie gebaat het by die groter vraag na voedsel in die myndorpe wat by Kimberley en Johannesburg ontstaan het. Die ontdekking van minerale het egter nie net 'n vraag na goedkoop voedsel geskep nie, maar ook 'n vraag na goedkoop arbeid. Die Britse mynmaatskappye het die onontbeerlike kapitaal, tegniese en organisatoriese vernuf hierheen gebring, maar sonder redelik goedkoop arbeid kon goud nie winsgewend ontgin word nie. Alhoewel heelwat Britse mynwerkers hierheen gebring is, het die myne van meet af probleme ondervind om genoeg Swartarbeid te werf. Die Swartes is daarvan verwyt dat hulle te lui is en dat werk nie by hulle kultuur pas nie. Hierdie verwyte het moontlik 'n element van waarheid bevat, maar daar is ook twee ander redes waarom goedkoop Swartarbeid *skaars* was. Eerstens, het die Britse oorloë van verowering, die onderlinge stamoorloë en die verspreiding van menslike en dierlike pestilensies tot gevolg gehad dat 'n kwart (en moontlik 'n derde) van die Swartbevolking in die laaste kwart van die eeu gesterf het! In ooreenstemming met die teorie van Sosiale Darwanisme is sito-sito aanvaar dat die

Swartes 'n minderwaardige ras was - wat net soos die inheemse bevolking in Amerika en Australië - in elke geval gedoem is om uit te sterf!

Tweedens, was die Swartes so suksesvol om in die groter vraag na mielies te voorsien, dat baie van hulle verkies het om eerder by mielieboerdery betrokke te bly, as om op die myne te gaan werk.

Teen hierdie agtergrond kan ons nou die vier fases van "Swartarbeidonderdrukking" onderskei:

1. 'n Eerste fase het in die 2de helfte van die 19de eeu in Kaapland ontstaan ter wille van die kommersialisering van blanke boerdery en ter wille van Kimberley. Die blankbeheerde Kaapse parlement het verskeie "meester en dienskneg" wette aanvaar, verskeie Kafferoorloë geveg en Rhodes het in 1994 die berugte Glen Grey Wet op die wetboek geplaas met die doel om 'n groot hoeveelheid Swartmense wat op "stamgrond" geboer en op blanke plase geplak het, te *proletariseer*. Op dié manier is Swartes gedwing om loonarbeiders te word in diens van gekommersialiseerde boere in Kaapland en in diens van die diamantmyne by Kimberley.

2. Die tweede fase was die doelbewuste proletarisering van nog groter getalle Swartes deur Milner en deur die Wet op Grondbesit van 1913 ter wille van die Britse Goudmyne en die kommersialisering van Afrikaners se tradisionele landgoedere. Hierdie fase het van 1901 tot sê 1940 gestrek. Soos reeds gesê, het die goudmyne van meet af probleme ondervind om genoeg goedkoop Swartarbeid te werf. Paul Kruger het in 1896 Swartlone vasgestel op 'n vlak wat te hoog was na die smaak van die mynmaatskappye. Om volle beheer oor <u>alle</u> aspekte wat goudproduksie beïnvloed, te verkry, het Brittanje uiteindelik oorlog gemaak.

Lord Milner het in 1901 opdrag gekry om die goudmyne so gou as moontlik weer in produksie te kry, met Swartarbeid en lone wat slegs 'n derde sou wees van vóór die oorlog. Toe hy nie hierin slaag nie, het hy 64 000 Sjinese "koelies" ingevoer en die South African Native Affairs Commission (SANAC) (1903-05) onder voorsitterskap van Sir Godfrey Logden aangestel. SANAC het in 1905 voorgestel dat groot gebiede waarop Swartes 'n lewensbestaan gemaak het, hulle ontneem word en dat die Swarthuurboerdery en plakkery op blanke plase beëindig moet word, om Swartes in *loonarbeiders* te omskep. Die bedoeling was om op dié manier *kunsmatig* 'n reservoir van goedkoop arbeid te skep wat hopelik geen ander keuse sou hê as om ook op die myne te werk nie.

SANAC het beweer dat daar 'n "*delikate* balans" tussen Swartarbeid en Swartgrond bestaan. As te veel grond vir Swartes gereserveer sou word, sal die myne se arbeidsprobleem onoplosbaar wees. As te min grond gereserveer sou word, sal die Swartes nie na die reservate kan terugkeer wanneer hulle arbeid nie meer benodig word nie - d.w.s. dan sal die reservate nie 'n deel van die *arbeidskoste* van die myne kan dra deur die seun groot te maak en daarna die siek manne te versorg nie! Die trekarbeid en kampong-stelsel wat na die aanvaarding van die Wet van 1913 op dreef gekom het, was inderdaad in 'n wrede vorm van "arbeidonderdrukking". Volgens hierdie stelsel van Swart-eksploitasie het die Swartreservate en die Hoë Kommissaris gebiede (waar trekarbeid gewerf is) 'n groot deel van die koste van die goudmynbedryf gedra deurdat die seuns dáár groot gemaak is, en die teringpasiënte dáár versorg is! (Die geweldige armoede wat tans in die reservate heers, is 'n aanduiding dat die grondgebied wat deur die Wette van 1913 en 1936 vir Swartes gereserveer is, hopeloos te klein was. Tagtig persent van die huidige inkomste van die Tuislande bestaan uit inkomste van trekarbeiders en pensioene).

3. 'n Derde fase van "arbeidonderdrukking" het in 1933 begin toe die Brits/Engelse goudmyne hulle belange na nywerheidsproduksie uitgebrei het en hulle goedkoop Swartarbeid vir hulle industriële take-off nodig gehad het. Ná die verhoging van die goudprys (met 45 persent) in 1932 het die goudmyne reusagtige winste gemaak wat hulle in nywerheidsontwikkeling geploeg het. Die nuwe geslag Engelse industriële kapitaliste het groot druk op Hertzog en Smuts se regerings geplaas om die onderdrukkende stelsel te bly handhaaf. Wat hulle dan ook gedoen het. Die lone van Swart industriële werkers het in die dertigerjare glad nie gestyg nie en in die veertigerjare net gematig. Lone van trekarbeiders het in die 1930s en 1940s glad nie gestyg nie.

4. 'n Vierde fase van "arbeidsonderdrukking" het in 1948 begin toe Afrikaner entrepreneurs (met grootskeepse owerheidshulp) 'n eie industriële opstyging van stapel gestuur het - aanvanklik in die openbare sektor, maar later in die private sektor. Die NP regering het nie alleen die arbeidonderdrukkende stelsel bly handhaaf nie, maar die skroewe van *onderdrukking* en uitbuiting op allerhande maniere veel stywer aangedraai. Die nuwe geslag Afrikaner industriële en landbou kapitaliste, het 'n groot gevestigde belang in die verskerpte vorm van onderdrukking gehad. Dit is egter nodig om te beklemtoon dat die Engelse Kapitalisme - in sowel mynbou as industrie - in die 1950s en 1960s onverpoos voortgegaan het om die stelsel van arbeidsonderdrukking te benut. Die lone wat in 1972 aan Swarttrekarbeiders op die myne betaal was, was in reële terme laer as die vlak van 1911 en waarskynlik ook laer as die vlak van 1896!

Maar hoe en deur wie is hierdie sterk greep op Swartarbeid verkry en gehandhaaf? Dit bring my by die politieke kern van die formule.

4. DIE ONTSTAAN VAN DIE STELSEL VAN BLANKE POLITIEKE OORHEERSING EN DIE IDEOLOGIE VAN BLANKE MEERDERWAARDIGHEID EN SWART MINDERWAARDIGHEID

(a) Britse imperialisme en blanke oorheersing (1870 - 1933)

In die vestiging van blanke politieke gesag in Suid-Afrika het die Britse verowerings, oor die Xhosas en Zoeloes en oor die twee Boererepublieke, 'n sleutelrol gespeel. Gedurende die Anglo-Boereoorlog het die imperiale owerhede die Swartes die versekering gegee dat "equal laws and equal liberty" na die oorlog aan hulle gegee sou word. Maar gedurende die vredesonderhandelinge by Vereniging, het die Britte hulle belofte aan die Swartes verbreek en aan die Boere belowe dat die vraagstuk rondom die stemreg aan Swartes uitgestel sal word tot ná selfregering aan die twee eertydse republieke toegestaan is. Hierdie belofte is gestand gedoen toe die Westminster Wet in 1909 aanvaar is. Ons het dus rede om te sê dat blanke politieke oorheersing afgedwing is "through the barrel of a British gun", maar die guerrillaoorlog het beslis ook 'n bydrae daartoe gelewer.

Ná die oorlog het Milner se rekonstruksiebeleid, die groot boere in Transvaal (ook die "Notables" genoem) in die harnas gejaag deur hulle nie die nodige ondersteuning te gee in hulle pogings om na gekommersialiseerde (mielieboerdery) oor te skakel nie. (Die redes waarom hulle nou gretig was om te kommersialiseer laat ek daar). Met die koms van Lord Selborne as Hoë Kommissaris, het die toestand in Transvaal ingrypend verander. Hy het besef dat goudproduksie net gestabiliseer kan word as die samewerking van die Transvaalse groot boere verkry kan word. In 1907 is verantwoordelike regering aan Transvaal toegestaan en het Louis Botha se *Het Volk* in Maart 1907 aan bewind gekom. In Meimaand het Britse mynwerkers gestaak en het Jan Smuts (die verantwoordelike Minister) die Britse imperiale troepe ingestuur om hierdie mynwerkers uit te sluit en beskerming aan Afrikaner mynwerkers

te bied.[2] Op daardie dag - 23 Mei 1907 - het 'n "magsverbond" ontstaan en is vir die eerste maal 'n *Simbiose tussen ('n Afrikaner) Staat en (Britse) Kapitaal* gesmee - kortom 'n boeregeneraal het die Britse goudmyne en Britse kapitalisme in Suid-Afrika gered! Hierna was die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika bloot 'n formaliteit. Die stelsel van blanke politieke oorheersing het onmiddellik ná 1910 rassewette op die wetboek geplaas waarvan die Wet op Grondbesit (1913) die belangrikste was. Hierdie wet het 1 miljoen van die 5 miljoen Swartes van hulle lewensbestaan en boerderygeleenthede ontneem en hulle *geproletariseer*. Hierdie Wet, die stelsel van *trekarbeid* en die *kampong*-stelsel het die Swartes aan onderdanigheid, aan uitbuiting, aan versnipperings, aan haglike gesondheidstoestande en aan ongekende armoede onderwerp. Hierdie stelsel was die rots waarop die stelsel van Rasse Kapitalisme gebou is en gedy het!

Die blanke magskliek wat in 1910 aa die bewind gekom het, het nie alle blankes ingesluit nie. Die Afrikaner kleinboere en die Engelse en Afrikaner arbeidersklas was nog uitgesluit. In drie gewapende opstande het die gemarginaliseerde blanke groepe hulle insluiting by die blanke magskliek afgedwing. Die mynwerkerstaking van 1914 is ook wreed deur Smuts onderdruk deur die Unieweermag te gebruik. Die Rebellie van Afrikaner boere in 1914 is met behulp van die weermag onderdruk. Só ook die Swartstaking van 1920 en die blanke mynwerkerstaking van 1922. (Die blankes se opstande het vrugte afgewerp omdat blankes die stemreg gehad het. Die Swartes s'n het misluk).

Ná die 1922-staking het Smuts besluit dat alle blankes by die magskliek ingeskakel moet word. Vroeg in 1924 is die Nywerheidsvoorsieningswet op die wetboek geplaas wat mense wat passe dra verbied het om lede van vakbonde te wees en hulle so uitgesluit van die nywerheidsversoeningsproses. Hierdie uitsluiting van Swartes deur Smuts was vir byna 60

[2] Lionel Phillips, 'n mynmagnaat het die gebeure van Mei 1907 soos volg beskryf: "The whole position is getting topsy-turvy! A Boer government calling out British troops to keep English miners in order, while Dutchmen are replacing them in the mines".

jaar - tot 1979/81 - in swang en het verseker dat Swartlone in die nywerheid ook baie laag sou bly tot 1973.

Toe die Pact-regering van Hertzog en Cresswell in 1924 aan die bewind gekom het, is die stelsel van Blanke Politieke Oorheersing finaal *gekonsolideer* en ideologies gelegitimeer in terme van die ideologie van segregasie - d.w.s. die vermeende meerderwaardigheid van blankes en die minderwaardigheid van Swartmense. In terme van Sosiale Darwinisme is vry algemeen aanvaar dat die Westerse beskawing 'n verhewe beskawinsvorm is en dat Swartmense daaraan onderdanig en diensbaar moet wees.

In die literatuur oor die eerste een derde van die eeu, word dikwels beweer dat die "ekonomiese imperatiewe" onderliggend aan produksie in die goudmyne en in mielieproduksie "onderdrukkende arbeidstelsel" onontbeerlik gemaak het. As ons hierdie argument aanvaar, sal ons hierdie tydperk nie eintlik as 'n *morele onregverdige* periode kan brandmerk nie. Die argument omtrent die onbuigbaarheid en meedoënloosheid van die *ekonomiese imperatiewe* het meriete. Ons sou egter twee kwalifikasies kan toevoeg. Eerstens, voedsel sou deurgaans goedkoper geproduseer kon word, as die mielieproduksie van Swartboere eerder aangemoedig is en nie doodgedruk is nie. Tweedens, was slegs 1/5 van die mynwerkers blankes, maar hulle gesamentlike lone was aansienlik groter as dié van die Swartes.[3] As die "exploitive colour bar" nie in die goudmyne van toepassing was nie, sou produksiekoste baie laer gewees het en sou "ekonomiese imperatiewe" nie so onbuigbaar gewees het nie. Die feit dat die blankes stemreg gehad het en die Swartes nie, het meegebring dat naas die "ekonomiese imperatiewe" ook "politieke imperatiewe" operasioneel was.

Vroeg in die 1930s was ekonomiese toestande baie swak vanweë die Groot Depressie en die Goudkrisis. Op 27 Desember 1932 het Suid-Afrika afgestap van die goudstandaard en het die

[3] In 1921 is R21 miljoen aan 19000 blanke mynwerkers betaal en slegs R12 miljoen aan 300000 Swartes. In 1922 is blanke werkers na 16500 verminder en is R14,6 aan hulle betaal en R12,4 aan die Swart mynwerkers.

goudprys met 45 persent gestyg. Die geskil oor die weg belas, aldan nie, van die groot "goud bonanza" het gelei tot 'n koalisie tussen Hertzog en Smuts (1933), tot Samesmelting en tot die stigting van die Gesuiwerde Nasionale Party in 1934. Gesien uit die oogpunt van die Swartmense, was die "draaipunt" van 1933/34 'n baie rampspoedige eeu, om twee redes: Eerstens, omdat Rasse Kapitalisme (gesteun deur 'n Staat met groter legitimiteit) se veertig jaarlange voorspoed (gebaseer op gebonde goedkoop Swartarbeid) toe 'n aanvang geneem het. Tweedens, omdat die skeuring in die NP aanleiding gee tot 'n "opwelling" of 'n "herlewing" van 'n uiters militante en sektariese vorm van Afrikaner nasionalisme wat ná 1948 vir 'n stroewer vorm van "arbeidonderdrukking" sou sorg.

(b) <u>'n Nouer Simbiose tussen die (blankbeheerde) Staat en (Engelse) Kapitaal (1934-48)</u>

Danksy die styging van die goudprys en die "samesmelting" van Hertzog en Smuts, is die bestaande Simbiose van Staat en Kapitaal hegter gesmee in die jare na 1934. Die feit dat 'n Afrikaner leier soos Hertzog (wat voorheen vyandig teen die mynmagnate was) nou 'n regering saam met Smuts (die pleitbesorger van Engelse kapitalisme) gevorm het, het die *legitimiteit* van die blanke Hegemoniese Orde aansienlik bevorder. Die hoë goudprys het ideale geleenthede vir akkumulasie geskep. Versoeke vir die verhoging van Swart en Wit lone is deur die owerheid afgewys. Gevolglik het die verhoging van die goudprys in 1932 gelei tot 'n skerp styging in die inkomste van die goudmyne én van die staat se belastinginkomste uit goudmyne. 'n Historikus van 'n goudmynmaatskappy het later geskryf dat die goudmyne toé soveel winste gemaak het, dat dit die wildste drome van hebsug ver oortref het! Die reusagtige "mineral rent" wat na die owerheidskas gevloei het, is gebruik om die infrastruktuur van 'n moderne industriële staat te bou, terwyl die myne hulle groot winste gebruik het vir grootskeepse industriële ontwikkeling.

Selfs al sou ons die argument aanvaar dat *ekonomiese imperatiewe* gedurende die eerste 1/3 van die eeu nog so was dat die mynbou revolusie nie kon slaag, sonder om buitengewoon lae

lone aan Swarttrekarbeiders te betaal nie, dan was dit beslis nie meer waar vir die tydperk van sê ná 1940 af nie. Al sou ons die argument toegee dat morele kritiek teen die Suid-Afrikaanse bestel tot 1940 nie geoorloof is nie, dan was dit nou nie meer die geval nie. Maar die "arbeidonderdrukkende" stelsel - en alles wat dit vir Swartmense behels het - is tot in die middel van die sewentiger jare gehandhaaf. Die politieke en ekonomiese mag wat gedurende die eerste 1/3 van die eeu geïnstitusionaliseer geraak het, het nou *verhard* tot 'n meedoënlose stelsel van *strukturele uitbuiting* waarvoor hoegenaamd geen morele regverdiging bestaan nie.

Gedurende die oorlog het die Smuts-regering instromingsbeheer verslap om die toevloei van goedkoop Swartarbeid te verhoog, maar sonder om 'n enkele rassewet van die wetboek te verwyder. Toe mynwerkers in 1946 staak vir hoër lone, het die Smuts-regering weer tot die redding van die Engelse kapitalisme gekom. Smuts het 16000 polisiemanne ingestuur om die staking wreed te onderdruk.

(c) Die opwelling van Afrikaner nasionalisme en apartheid (1948-1972)

Toe Hertzog en Smuts in 1934 op *samesmelting* besluit, het die sg. Gesuiwerde NP onder leiding van dr Malan weggebreek. Onder die inisiatief van 'n groep jong stedelike Afrikaners (wat lede van die Broederbond was), is 'n nuwe versie van Afrikaner nasionalisme gedefinieer wat "Afrikaner Christelike Nasionalisme" genoem is. Die kern van dié Afrikaner nasionalisme was die idee van "volksgebondenheid" waarvolgens die bande van "bloed, grondgebied en die volk" eerste staan en waarvolgens die individu alleen bestaan vir en deur die volk. Hierdie nuwe vorm van nasionalisme het die (beweerde) armoede van die Afrikaners gedramatiseer en gemistifiseer en dit aan Britse imperialisme en aan die "volksvreemde" kapitalisme gewyt. Ek het onlangs weer die Carnegie-verslag van 1932 oor die Armblanke probleem deurgelees. Die armoede van 'n deel van die Afrikaners was nie naastenby so erg soos wat die NP propagandisties beweer het nie, terwyl die Kommissie die armoede van die Armblankes in

sekere karaktertrekke *inherent* aan daardie groep Afrikaners eerder as aan omgewingsfaktore soos Britse imperialisme en 'n vreemde stelsel van kapitalisme toegeskryf het.

Met die samewerking van die Afrikaanse kerke en kultuurorganisasies, is die temperatuur van die Afrikaner Nasionalisme in die 1940s tot ongekende hoogtes aangeblaas. Deur die "verontregting" teen Afrikaners te dramatiseer, én deur op die Swartgevaar te hamer, het die NP die verkiesing van 1948 met 6 setels gewen, maar slegs 40 persent van die populêre stem verwerf.

Die NP regering het 'n drieledige agenda gehad: (a) om die kapitalisme ingrypend te omvorm en/of om die stelsel te kaap en diensbaar vir die *volk* te maak; (b) om die verarmde en (beweerde) verontregte Afrikaners op te hef; (c) om die Swartprobleem op te los sodat die "suiwerheid" van die volk verseker kan word.

Van die omvorming of die "verowering" van kapitalisme het niks gekom nie. Die staat is wel verafrikaniseer. Die bestaande Simbiose tussen die (Afrikaner beheerde) Staat en (Engelse) Kapitaal is bykans onveranderd gehandhaaf. Toe die NP eers aan bewind was, het hy besluit dat die voordele van Rasse Kapitalisme - gesien uit die oogpunt van die Afrikaner - groter is as die (beweerde) nadele van die stelsel van Vreemde Kapitalisme! (Die anti-kapitalistiese retoriek van Afrikaners in die veertigerjare staan in skrille teenstelling met die pro-kapitalistiese houding van die vyftigerjare - om nie eens van die negentigerjare te praat nie!)

Die NP se beleid het uit die volgende drie dinge bestaan: (a) 'n Sosiale welvaartsbeleid ter wille van die opheffing van die (beweerde verontregte) Afrikaners; (b) 'n Beleid van *statisme* waarvolgens die staat verafrikaniseer is en 'n veelheid van staats- en semi-staatsinstellings geskep is, om aantreklik werksgeleenthede aan Afrikaners te bied; (c) Die groot aantal *addisionele* "rassistiese" en diskriminerende wette wat op die wetboek geplaas is en ook op Kleurlinge en Asiërs van toepassing gemaak is. Instromingsbeheer is verskerp en nuwe

wetgewing ter wille van werksreservering is aangeneem. Hierdeur is die vierde fase van die "arbeidonderdrukkende stelsel" van stapel gestuur, hoofsaaklik ter wille van 'n nuwe geslag Afrikaner entrepreneurs en ter wille van die mielieboere se behoefte na goedkoop en gebonde Swartarbeid. Ten spyte van die ideologiese kritiek wat die Engelse establishment teen die NP geopper het, het Engelse ondernemings in die mynbou, handel en industrie voortgegaan om lae lone te betaal en om die "arbeidonderdrukkende" stelsel te bly handhaaf.

Die 25 jaar van 1948 tot 1973 was besonder voorspoedig. Die jaarlikse gemiddelde groeikoers was byna 5 persent. Die NP se beleidsmaatreëls het veral die Afrikaners op 'n veelheid van maniere bevoordeel. Dit, tesame met die hoë groeikoers, het gelei tot 'n vinnige (en waarskynlik te vinnige) *embourgeoisment* van die Afrikaners in die derde kwart van die eeu. Maar vanweë die addisionele strukture van uitbuiting en diskriminasie teen mense ander as blank, het die inkomste gaping tussen blank en Swart baie verruim. Terwyl die per capita-inkomste van die blankes in 1946/47 10,6 keer hoër was as dié van die Swartes, was blanke inkome in 1975 15 keer hoër! Die derde kwart van die eeu was dus 'n tydperk van hoë groei en 'n *opwaartse* verdeling van inkome. As daar ooit 'n tydperk in die Suid-Afrikaanse geskiedenis was waar *onverdiende* rykdom lynreg teenoor *onverdiende* armoede gestaan het, dan was dit in die derde kwart van die 20ste eeu.

Dwarsdeur die vyftigerjare het die NP sy optrede geregverdig met die ideologiese argument dat hy optree om die verarmde Afrikaners op te hef uit die armlastigheid waarin Britse imperialisme en Vreemde Kapitalisme hulle gedompel het. Alhoewel die NP se welvaartsbeleid die armer deel ten goede gestrek het, het die NP se beleid byna van meet eerder die ryker Afrikaners met allerhande vorme van *begunstiging* bevoordeel. Die hulpprogramme vir boere was ook daarop afgestem om die groter (ryker) boere te ondersteun. (Die aantal blanke boere het van 120000 in 1950 na 75000 in 1976 verminder). Netso is ruim

voordele aan veral die "suksesvolle" sakemanne gegee[4]. Die begunstiging wat deur die NP regering aan Afrikaners gegee is - in die vorm van kwotas, myn- en dranklisensies, regeringskontrakte en binne-inligting - het van meet af die kentekens van nepotisme gedra en mettertyd in korrupsie ontaard.

Vanweë sy klein oorwinning in 1948, het die NP onmiddellik maatreëls getref om sy parlementêre meerderheid te vergroot en te waarborg. Die belangrikste hiervan was die moreel twyfelagtige manier waarop die Kleurlinge in 1956 van die gesamentlike kieslyste verwyder is. Hierbenewens is die SAUK vir partypolitiek propaganda gekaap en is persmaatskappye - soos Naspers en Perskor - ruim begunstig om hulle lojale ondersteuning te verseker.

In die 1960s het dr Verwoerd 'n ideologiese regverdiging vir blanke oorheersing probeer verskaf met die beleid van Afsonderlike Ontwikkeling wat "afsonderlike vryhede" aan die blanke en die Swart volke in hulle "eie" gebiede sou bied! Om die Suid-Afrikaanse (of blanke) ekonome se afhanklikheid van Swartarbeid te verminder, is beleidsmaatreëls geïmplementeer om "kapitaal" goedkoop en "Swartarbeid" kunsmatig skaars (en nie-beskikbaar) te maak. Hierdeur is die Suid-Afrikaanse ekonomie erg verwring en het dit hopeloos te kapitaalintensief geword vir 'n ontwikkelende land soos Suid-Afrika.

Ná die Sharpeville opstand van 1960 is die Bevrydingsorganisasies verbied en is 'n formidabele "veiligheidstaat" onder die leiding van mnr Vorster as Minister van Polisie opgebou.

---

[4] Afrikaner beheer van private industrieë het van 6 persent in 1948 na 21 persent in 1975 vermeerder. As die staatskorporasies bygereken word, het industriële produksie onder Afrikaner "kontrole" tot 45 persent in 1975 gestyg.

5. DIE KRISIS VAN BLANKE OORHEERSING, STAGFLASIE EN DIE INTENSIFISERING VAN DIE STRUGGLE

'n Reeks dramatiese gebeure van 1973 tot 1976 het 'n ernstige veiligheidskrisis geskep en sowel die akkumulasie as die legitimasie doelstellings van die blanke Hegemoniese Orde so ernstig bedreig, dat die Simbiose van Staat en Kapitaal begin het om te verkrummel. Desperate pogings is deur alle sektore aangewend om die krisis te beredder en om weer omstandighede te skep wat bevorderlik vir akkumulasie en legitimasie sou wees. Dit was egter tevergeefs. Hierdie pogings het nogtans die lewe van blanke Oorheersing met twintig jaar verleng.

Die reeks gebeurtenisse wat die ou bestel geskud het, was die onwettige Swart stakings van 1973, die oliekrisis van 1973 en die wêreldwye stagflasie waartoe dit gelei het, genl. Spinola se staatsgreep in Lissabon (1974), die onafhanklikwording van die Portugese kolonies, die weermag se abortiewe inval in Angola (1975) en die Soweto-onluste (1976).

Mnr Vorster het hoegenaamd nie geweet hoe om die krisis te hanteer nie. Ná 4 jaar van regeringsverlamming het PW Botha Eerste Minister geword.

Mnr Botha het 'n omvattende "oorlewingstrategië" geïmplementeer wat uit drie hoofaspekte bestaan het:

(a) 'n Totale Strategie om die beweerde Totale Aanslag teen die blanke, Westerse en Christelike bestel in Suid-Afrika af te weer. As deel van die Totale Strategie het owerheidsbestedings of Verdediging (én op Krygkor) van 2,2 persent van die BBP in 1972 tot 4,3 persent in 1989 gestyg. Die *addisionele* besteding op Verdediging is, teen huidige pryse byna gelyk aan die helfte van die staatskuld.

(b) 'n Neo-apartheidsbeleid waarvolgens die lewens- en werksomstandighede van stedelike Swartes verbeter is. Hierdie maatreëls is op aandrang van die sakesektor ingestel in 'n poging om hulle winsgewendheid weer in ere te herstel. Die belangrikste hiervan was die toekenning van vakbond- en stakingsregte aan Swartes in 1979 en 1981.

(c) Deur 'n ingrypende omvorming van die regeringstelsel en die burokrasie, is 'n stelsel van gesentraliseerde "managerialism" geskep om sowel die Totale Strategie en die hervorming te bestuur. Hierdie stelsel het diktatoriale magte in die hande van die Staatspresident (ná 1984) en die Staatsveiligheidsraad saamgetrek wat arbitrêr gebruik kon word en inderdaad só gebruik is.

Ná mnr Botha se Rubicon-toespraak en ná die afkondiging van verskeie noodtoestande, het die samewerkingsverhouding tussen mnr Botha en die sakewêreld versuur en het Botha se "neo-apartheid" minder belangrik geword. Botha se beleid het nou 'n beleid van "koöpterende dominansie" geword. Diegene wat bereid was om hulle te laat "koöpteer" is ruim beloon en almal wat weerstand gebied het, is op allerhande maniere "onderdruk". Die wyse waarop die veiligheidsmagte in hierdie tyd teen die "vyande" van die staat opgetree het, is een van die donkerste hoofstukke in die geskiedenis van Suid-Afrika. Die bevoorregting, die nepotisme en die "omkopery" wat lank reeds deel van die NP se regeringstyl was, het in die loop van die tagtigerjare vererger tot 'n stelsel van "strukturele korrupsie" wat soos 'n vinnig groeiende gewas 'n groot deel van die openbare lewe "verkanker" het - en mens wonder of dit moontlik sal wees om die "liggaam" van die openbare lewe weer hiervan te suiwer.

Aan die einde van die tagtigerjare het verskeie Swartdorpe onregeerbaar geword, het die ekonomiese toestande so versleg en het die internasionale druk so vererger dat mnr De Klerk bykans geen keuse gehad het as om sy 2 Februarie 1990 toespraak te hou nie. Na 'n onderhandelingsperiode van 4 jaar, het die verkiesing van 27 April 1994 plaasgevind en is die politieke gesag aan die demokraties verkose regering opgedra.

6. DIE NUWE BESTEL EN DIE BLANKES SE MORELE VERANTWOORDELIKHEDE

Sedert Mei 1994 probeer ons om 'n Nuwe Bestel in Suid-Afrika te vestig. Ná 'n merkwaardige "witbroodtydperk" van Mei 1994 tot sê Januarie 1996, het die nuwe regering oor die afgelope paar maande in allerhande probleme vasgeloop. Die nuwe regering maak hom skuldig aan organisatoriese lomphede, aan ondoeltreffendhede, terwyl al hoe meer waens aan die soustrein gehak word. Die beleid van regstellende optrede (in veral aanstellings en bevorderings) kan - saam met die immigrasie van blanke kundigheid - mettertyd tot organisatoriese ineenstortings lei. Maar wat waarskynlik belangriker is, is dat die nuwe regering tot nog toe nie daarin kon slaag om omstandighede te skep wat bevorderlik vir Akkumulasie en (buitelandse) Legitimasie is nie. Die ou Simbiose tussen die (wit) Staat en (wit) Kapitaal bestaan nie meer nie. Alhoewel 'n redelik goeie verstandhouding tussen die ANC-regering en die sakesektor ontwikkel het, slaag die ANC nog nie daarin om die Swartvakbonde - wat deel van die bevrydingstryd was - so te dissiplineer dat die nodige vertroue (legitimiteit) by buitelandse beleggers ingeboesem word nie. Nog 'n terrein waar die nuwe regering nie na wense presteer nie, is om die grootskeepse geweld en kriminaliteit aan bande te lê.

Dit is egter nie my taak vanaand om oor hierdie probleme te praat en om te sê hoe dit opgelos moet word nie. Waaroor ek wel iets wil sê, is oor ons blankes se houding teenoor die Swartes se skynbare onvermoë om na wense te regeer en om gepaste oplossings vir die brandende probleme te vind. Dit is onnodig om te sê dat ek hierdie dinge gaan sê, nie omdat ek 'n pleitbesorger van die nuwe regering is en ook nie omdat ek 'n lid van die ANC is nie. Ek is nie 'n lid van die ANC nie. Ek gaan sekere dinge sê omdat ek - ná 'n Eeu van Onreg - empatie het met die predikament waarin die nuwe regering hom bevind.

Die morele skuld wat gedurende die "Eeu van Onreg" op ons skouers geakkumuleer het, is so groot dat ons ons dit allermins kan veroorloof om die nuwe regering met beterweterigheid,

met neusoptrekkerigheid en met leedvermaak te veroordeel vir elke fout wat hy maak of vir elke probleem wat hy nie kan oplos nie. Ons moet onsself liewer afvra, watter bydrae ons in die Eeu van Onreg gemaak het, tot die gebrek aan kundigheid in die geledere van die nuwe regering en tot die "onoplosbaarheid" van baie probleme. In hoeverre is die "soustrein" nie bloot 'n verlengstuk van die strukturele korrupsie van die 1980s nie? In hoeverre is die geweld en kriminaliteit nie die gevolg van die wyse waarop 'n groot deel van die Swartbevolking deur apartheid en die Struggle gebrutaliseer is nie?

Laat ek 'n voorbeeld gee van optrede wat na my mening ten hemele skree. In Die Burger van 13 Julie skryf "Dawie", na aanleiding van die gebrek aan beleggingsvertroue in Suid-Afrika en in Afrika, in die volgende sin: *"Hoe ironies (selfs rassisties) dit dus ookal mag klink: terwyl die ou blanke regering Suid-Afrika stewig in sy greep gehad het - 'n mens verwys hier veral na die tydperk van voor 1976 - was daar baie oorsese sakevertroue in die land".*

Die persoon wat dit geskryf het, verstaan nie 'n snars van sy - en sy koerant - se aandeel aan die Eeu van Onreg nie. Die persoon wat dit geskryf het, het ook 'n baie verwronge opvatting van Suid-Afrika se geskiedenis in die 20ste eeu. Is daar inderdaad nog mense wat die horlosie wil terug draai na die Suid-Afrika van vóór 1976? Dit was 'n tyd van suksesvolle akkumulasie. Maar die hoë groeikoers van die derde kwart van die eeu, kan tog nie vir die gebrek aan moraliteit in daardie tydvak kompenseer nie. Besef die skrywer nie hoe aaklig, hoe immoreel, hoe onverdedigbaar daardie tydvak was nie? RW Johnson het in 1977 geskryf: *"At some point around 1970, white South Africans overtook Californians as the single most affluent group in the world"* Terwyl die blankes in 1970 sulke hoë lewenstandaarde gehandhaaf het, het die NP in per kapita-terme twintigmaal meer op die opvoeding van blanke as Swartkinders bestee! En wat van die tydperk 1976 tot 1990? Toe het die ou blanke regering 'n besonder "stewige greep" oor die land gehad en tog was daar geen oorsese sakevertroue nie. Inteendeel, biljoene Rande het toe die land uitgevloei. As ek die betrokke koerant was, sou ek skaam gewees het vir die tyd toe "die ou blanke regering

Suid-Afrika stewig in sy greep gehad het!" én Die Burger boonop die amptelike mondstuk van die NP was.

Hierdie soort optrede van Die Burger is nie 'n geïsoleerde geval nie. Hierdie soort nostalgiese hunkering na die apartheidera van weleer en die hoëpriesterlike veroordeling van elke fout van die ANC, kom vry algemeen voor - óók by dosente hier aan die Universiteit van Stellenbosch. Dit betaam ons nie. Hierdie soort leedvermaak en beterweterigheid is moontlik die gevolg van 'n gebrekkige kennis van die (kollektiewe) skuld wat ons almal ten opsigte van die Eeu van Onreg moet aanvaar. Ek pleit vir geen oomblik dat die nuwe regering nie gekritiseer moet word nie. Ek dink ons is opbouende kritiek aan die nuwe regering verskuldig, nie die venynige, afbrekende en sarkastiese kritiek wat in baie kringe hoogty vier nie.

Vir die eerste 94 jaar van hierdie eeu, was die Swartes in vele opsigte die ekonomiese "gevangenes" van hulle blanke 'base'. Maar in daardie tyd het ons die *morele* gevangenes van die Swartes geword. Hierdie skuld is so groot, dat dit nie terug betaal kan word nie - in elk geval nie in 10 of 20 jaar nie. Al waarvoor ons kan hoop - én waarvoor ons behoort te werk - is om kwytskelding van hierdie morele skuld te kry. Ons moet hoop dat die Swartes 'n bepaalde gif (gawe) aan ons sal gee - nl vergifnis. Maar dit is seker nie billik om te verwag dat die onvoorwaardelike sal gebeur nie. *Ons kan dit alleen verwag (én verdien) as ons die nodige berou toon en ons gedra op 'n manier wat ons waardig maak vir vergifnis.*

Ek wil 'n paar tipiese houdings van blankes noem wat hulle *onwaardig* maak vir vergifnis:

Eerstens, handhaaf baie blankes nog 'n houding van rasse meerderwaardigheid. Elke keer wat 'n Swarte 'n fout maak, word dit - direk of indirek - aan sy/haar "swartheid" verwyt. In baie blanke kringe word *doeltreffendheid* tot 'n morele imperatief verhef en sodra 'n Swarte hom/haar aan ondoeltreffendheid skuldig maak, word hy/sy veroordeel asof hy/sy 'n *morele*

wandaad gepleeg het! (Is hierdie soort morele veroordeling van die Swartes 'n poging om die aandag van ons eie immorele verlede af te trek?)

Tweedens, is daar baie blankes wat nie bereid is om hulle eie en die blankes se gesamentlike (kollektiewe) skuld (aandeel) aan apartheid en aan die bankrot erflating wat aan die nuwe regering nagelaat is, te erken nie. Hulle verkeer in die waan dat as hulle met tipiese Afrikaner *kragdadigheid* hulle skuld (of aandeel) ontken, dit soos mis voor die môreson sal verdwyn. Dit gaan nie gebeur nie. Die probleme waarmee die nuwe regering worstel is ons *gemeenskaplike* probleme. Dit is "ou" probleme waarvan die oorsprong dikwels ver terugstrek tot vroeg in die 20ste eeu. Dit is moontlik dat die nuwe regering nog tot ver in die 21ste eeu met hierdie probleme gaan worstel. Dit is werklik 'n geval waar die pot nie die deksel kan verwyt nie - nie nou nie, en waarskynlik ook nie oor 20 jaar nie.

Derdens, kan die blankes nie waardig wees vir vergifnis nie, so lank as wat hulle nie bereid is tot ekonomiese "regstelling" en ekonomiese restourasie nie. Die Blanke Hegemoniese Orde was 'n uitbuitende stelsel - dit *het* die Swartes verarm en dit *het* die blankes verryk. Wat ons nodig het, is 'n agenda vir ekonomiese "Regstellende Geregtigheid". Die inisiatief daarvoor, moet van die blankes uitgaan. Ek moet eerlik sê dat ek ook nie hou van die manier waarop die beleid van Regstellende Optrede (in aanstellings en bevorderings) geimplementeer word nie. Die ontwrigtende effek daarvan kan te groot vir ons reeds kwesbare ekonomie blyk te wees. Boonop strek Regstellende Optrede, soos dit tans toegepas word, hoofsaaklik tot die voordeel van die klein Swartelite, sonder dat dit enigsins die armoede van die onderste 40 persent (wat in absolute armoede leef) verlig. Maar dit help nie om die manier waarop die beleid van Regstellende Optrede geimplementeer word te veroordeel, sonder om met ander voorstelle vorendag te kom oor hoe "Regstellende Geregtigheid" bereik kan word nie. Ek sou veel eerder 'n regstellende program wil sien, waar veel meer gedoen word om die lewenskwaliteit van die onderste 40 persent te verbeter en waar bemagtiging in die vorm van "enablement" 'n relatief groter rol speel as wat tans die geval is.

Ek wil afsluit deur iets oor die NP se onttrekking aan die Regering van Nasionale Eenheid te sê. Die RNE het in sy twee jaar van sy bestaan 'n groter bydrae tot heropbou en versoening gemaak as wat ek op daardie stadium besef het. Nou dat mnr De Klerk hom en die NP daaraan onttrek het, besef ek eerst hoe 'n groot fout dit is. Ek is van mening dat die geskiedenis die NP baie harder behoort te veroordeel vir hierdie vroegtydige onttrekking. Die regeringsoordrag wat in 1994 plaasgevind het, was nie 'n normale oordrag nie. Dit was die einde van 'n struktuurperiode en die begin van 'n ander. Ná die Eeu van Onreg is nie net die regering nie, maar ook die probleme wat in hierdie Eeu van Onreg geskep is, aan die nuwe regering oorgedra. Dit was 'n fantastiese gebaar dat die NP bereid was om saam met sy opvolger aan die oplossing van die probleem te werk. Nou gaan die probleme "gepartypolitiseer" word. Nou gaan die NP met *Schadenfreude* die ANC-regering verwyt omdat hy nie toepaslike oplossings kan vind vir die probleme wat die NP en sy wit voorgangers help skep het nie. Dis is nie billik nie.